

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Humanistiska fakulteten
Översättarprogrammet
Institutionen för språk och litteraturer, källspråk engelska

Att översätta ett avvikande språkbruk
Analys av den svenska översättningen av Jonathan Safran Foers
Everything is Illuminated

Catharina Odencrants

Självständigt arbete, 15 högskolepoäng
Översättarutbildning 1, ÖU2100, Magisterutbildning
VT 2010
Handledare: Marcus Nordlund
Examinator: Marcus Nordlund

Sammandrag

Denna undersökning syftar till att analysera ett avsnitt ur *Everything is Illuminated*, en roman av Jonathan Safran Foer, som blivit känd för sitt mycket speciella språk. Bokens huvudperson har inte engelska som modersmål, vilket leder till att boken är full av språkliga och stilistiska misstag. Det kanske mest iögonfallande med de många avvikelserna är att huvudpersonens strävan efter att tala en god engelska i många fall resulterar i en löjligt, hög stilnivå. De stilistiska avvikelserna har ofta en komisk effekt, men de kan ibland, precis som i fallen med de semantiska misstagen, ha motsatt effekt på grund av att ordens konnotationer och associationer för tankarna till bokens större teman. På detta sätt flätas komik och tragik samman och följs åt genom hela romanen.

Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka hur översättaren har handskats med de problem som uppstår i översättningen av det avvikande språkbruket. Avvikelseernas funktioner och effekter i källtexten (KT) och i måltexten (MT) kommer också att analyseras i syfte att undersöka hur dessa språkliga egenheter överförs till svenska och om deras funktioner och effekter skiljer sig från originalets. Avvikelseerna har delats in i fyra grupper: grammatiska fel, semantiska misstag, avvikelser som rör stilnivå samt felaktiga idiom och kollokationer.

Först gjordes en kvantitativ delundersökning för att ta reda på hur avvikelserna fördelades mellan de olika grupperna i KT och MT. Av denna framgår markanta skillnader i fördelningen av de olika feltyperna i KT och MT. De grammatiska felen i MT är till exempel mer än tre gånger så många som i KT, medan avvikelserna som rör stilnivån är mer än dubbelt så många i KT som i MT. Resultaten av den kvantitativa delundersökningen analyseras sedan ingående i avsnitten som behandlar de respektive feltyperna, med utgångspunkt i KT. Av denna analys framgår att översättaren inte har följt något direkt mönster utan har behandlat varje problem separat med textens helhet i åtanke.

Nyckelord: Översättning, skönlitterär översättning, avvikande språkbruk, Jonathan Safran Foer.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte	3
1.3	Metod och material	3
2.	Att översätta ett avvikande språkbruk	5
3.	Om de olika typerna av avvikelser	8
4.	Översikt av grammatiska fel i KT	10
5.	Semantiska misstag i KT	13
5.1	Översikt av semantiska fel i KT	13
5.2	Att misslyckas med binära val	19
6.	Avvikelser som rör stilnivå i KT	25
7.	Felaktiga idiom och kollokationer i KT	29
7.1	Exempel på felanvända idiom	29
7.2	Exempel på felaktiga kollokationer	32
8.	Sammanfattning	33
	Käll- och litteraturförteckning	36

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Everything is Illuminated är Jonathan Safran Foers debutroman, och den kom ut 2002. Boken fick överlag mycket god kritik och stor uppmärksamhet i media, mycket på grund av sitt speciella språk. Den svenska översättningen kom 2003 och är gjord av Hans-Jacob Nilsson, som tidigare har översatt bland annat *David Copperfield* av Charles Dickens, *Amerikansk pastoral* av Philip Roth och *Middlesex* av Jeffrey Eugenides. Hans-Jacob Nilsson har varit verksam som skönlitterär översättare sedan mitten av 1970-talet och belönades med Elsa Thulins översättarpris 2009 (Norstedts [www]).

Allt är upplyst, som romanen heter på svenska, är uppbyggd av två parallella berättelser som vävs samman mer och mer, allteftersom handlingen utvecklar sig. Den ena av bokens handlingar berättas av den 20-åriga ukrainaren Alexander Perchov. Han har fått i uppdrag att agera tolk åt författaren Jonathan Safran Foer som kommit till Ukraina för att skriva en bok om sin judiska familjs historia. Alex har visserligen studerat engelska på universitet i Odessa, men större delen av sitt ordförråd har han införskaffat sig med hjälp av en föräldrad synonymordbok, vilket sätter stor prägel på bokens språk.

Alex del av romanen består dels av de brev han skriver till Jonathan efter att denne åkt tillbaka till USA, dels av historien om deras gemensamma resa till byn Trachimbrod för att söka den kvinna som räddade Jonathans morfar undan nazisterna under andra världskriget. Den andra handlingen består av en bykrönika som sträcker sig från slutet av 1700-talet fram till nazisternas ankomst till byn i början av 1940-talet. Jonathan berättar om sin släkt i den ukrainska byn Trachimbrod. Det är en historia full av fantastiska inslag och med starka influenser från den magiska realismen.

Safran Foer har blivit mycket uppmärksammas för sitt innovativa språkbruk. Detta genomsyrar hela boken, men är extra påtagligt i de delar som berättas av ukrainaren Alex. Eftersom Alex inte har engelska som modersmål, använder han språket på ett sätt som avviker en hel del från den språkliga normen. Dels rör det sig om grammatiska och

semantiska fel, dels om andra typer av avvikelser från språknormen, till exempel sådant som rör stilnivå och språkkänsla. Många av dessa ”misstag” bidrar till romanens rika bildspråk, något vi kommer att titta närmare på längre fram i denna undersökning.

Vilka sorters misstag och språkliga avvikelser rör det sig då om? Jag har valt att dela in dem i fyra olika grupper: grammatiska fel, semantiska misstag, avvikelser som rör stilnivå, samt felaktiga idiom och kollokationer.

Som väntat får man ganska snart känslan av att översättaren inte följer källtextens mönster när det gäller feltyper. Vid en rent kvantitativ undersökning av de olika feltyperna finner man till exempel att de grammatiska felen är fler i **måltexten** (MT) än i **källtexten** (KT). En förklaring till detta kan vara att många av de övriga språkliga avvikelserna, till exempel de som rör stilnivå, är svåra att återskapa i den svenska översättningen och att de ord och uttryck som används i MT därför blir mindre avvikande. På grund av detta kan det vara så att översättaren medvetet valt att kompensera dessa normaliseringar genom att skapa ett större antal grammatiska fel, eftersom dessa är relativt enkla att skapa. Det händer även att översättaren väljer ett ord som inte stämmer överens med KT:s denotativa betydelse, men som istället liknar avvikelserna på stilnivån.

Det faktum att huvudpersonen talar en inkorrekt engelska och använder sig av egenhändigt påhittade uttryck leder ofta till rent litterära vinster på flera olika plan. John Mullen påpekar att ”Most critics have agreed that Alex’s ambitiously bad English is the best thing about the novel. It is enjoyable because it is ambitious” (Mullen [www]). Alex ambitiösa och naiva framtoning är också en förutsättning för bokens mörka sida och den grymma ironi som lyser igenom på flera ställen. En av Times Onlines recensenter förklarar hur genom att säga att de fasansfulla händelserna är ”written as comedy but with the grim dramatic irony generated by our knowledge of its doom” (Times Online [www]). Alex innovativa språk innebär också att romanen på engelska har ett mycket rikt bildspråk. De felaktiga uttrycken är ofta mycket träffsäkra och utgör en viktig del av bokens ton. I många fall har dessa bilder en komisk effekt, medan de i andra fall tvärtom kan vara mycket tragiska. De fyller dock ofta en funktion och det är kanske inte alltid den humoristiska effekten som är det viktiga.

Romanens huvudtema kan sägas vara att historien alltid är närvarande i nuet och att man trots detta måste hitta sin egen roll och identitet i historien vi lever i. Ett annat stort tema är kärleken som löper som en röd tråd genom hela boken. Kärleken är här ofta både ljuset och orsaken

till mörkret på en och samma gång. Allt eftersom Alex och Jonathan får reda på mer om sina släktingars roll under kriget får vi fler och fler exempel på hur kärleken suddar ut gränsen mellan gott och ont. Alex språk utgör själva grunden i beskrivningen av dessa händelser. John Mullan förklarar detta med att:

His English may cloud his meaning, but its badness makes it nearly impossible for him to evade the truth or find a euphemism. [...] Foer needs Alex's ineloquent language for the description of the horror towards which we have known that we are heading. When we encounter the only living survivor of the massacre and she recalls what happened, we rely on Alex for a translation that is at once direct and properly clumsy. 'It is not a thing that you can imagine,' she tells him, as if warning off a novelist who would try to represent such things. Thanks to Alex, he does not quite have to do this. (Mullan [www])

1.2 Syfte

Analysens syfte är att undersöka olika typer av avvikelser från normalt språkbruk i KT samt att undersöka hur översättaren har handskats med de problem som uppstår i översättningen av dessa avvikelser till MT. Jag kommer även att undersöka avvikelsernas funktion och effekterna av dem. Analysen syftar alltså till att undersöka hur dessa språkliga egenheter överförs till svenska och om deras funktioner och effekterna av dem skiljer sig från originalets.

1.3 Metod och material

Metoden som används i undersökningen är en analys av sidorna 52–55 ur *Everything is Illuminated* och motsvarande avsnitt, sidorna 65–68, ur *Allt är upplyst*. I analysen behandlas fyra olika sorters avvikelser, deras funktioner och effekterna av dem. De språkliga avvikelserna är indelade i: **grammatiska fel, semantiska misstag, avvikelser som rör stilnivå** samt **felaktiga idiom och kollokationer**. Antalet fel i KT och MT redovisas genom en kvantitativ undersökning i kapitel 3. I denna delundersökning räknas varje avvikelse till den grupp eller de grupper de kan sägas tillhöra. Detta medför att en del exempel räknas två gånger, eftersom de kan sägas tillhöra två olika grupper. Om samma avvikelse uppträder på flera ställen i texten, räknas avvikelsen bara en gång. På grund av det stora antalet avvikelser är det tyvärr inte möjligt att

redovisa alla i analysdelen. Därför har ett antal avvikelser av olika slag valts ut som exempel. Dessa exempel analyseras sedan var för sig i fyra avsnitt. I de enskilda exemplen analyseras först den språkliga avvikelsen i KT. På vilket sätt skiljer den sig från språknormen och vilken funktion och effekt har den i texten? Vilka litterära effekter uppnår författaren genom dessa språkliga avvikelser och hur hanteras dessa avvikelser i MT? Översättarens val granskas och analyseras utifrån hur de motsvarar de språkliga avvikelserna i KT och utifrån hur väl de fungerar i MT. Även de litterära effekterna tas i beaktande i denna analys.

Eftersom Alex engelska är sämre i början av boken, för att sedan förbättras mot slutet valdes ett avsnitt ur bokens mittparti. I detta avsnitt finns ett tillräckligt antal av de olika feltyperna representerade, samtidigt som Alex språk kan sägas vara mitt i sin utveckling i boken.

Under arbetet med uppsatsen har jag använt mig av såväl tryckt som elektroniskt referensmaterial.

2. Att översätta ett avvikande språkbruk

Vad menas egentligen med **avvikelser från den språkliga normen**? Enligt Yvonne Lindqvist definieras begreppet **norm** inom sociologin som ”ett uttryck för generella värderingar eller idéer som delas av en specifik grupp av individer om vad som är rätt eller fel [...] De bygger på social konsensus och värderingar som ständigt omförhandlas” (Lindqvist 2005:33). Det är ofta inga större svårigheter att avgöra när något bryter mot språknormen. När det gäller grammatik kan ju det mesta lätt kontrolleras med hjälp av en grammatikbok. Även avvikelser som rör ortografi och tydliga stilbrott, till exempel användandet av talspråkliga former och uttryck i skrift, är lätta att känna igen. Det finns dock fall där det kan vara svårt att avgöra exakt på vilket sätt en mening bryter mot språknormen. Det kan då röra sig om en mening som varken bryter mot grammatiska eller ortografiska regler, men där det ändå är något som känns fel. Kanske är det helt enkelt så att man, när man nått en viss nivå i ett språk, har vant sig vid att använda en specifik kollokation, det vill säga att vissa ord och uttryck står i en bestämd ordning, i vissa sammanhang. När samma sak sägs på ett annat sätt än det vi är vana vid, reagerar vi på att det låter konstigt, även om meningen är fullt begriplig och grammatiskt korrekt.

Att vi uppfattar en mening som avvikande kan ha flera olika orsaker. Det kan till exempel röra sig om ett brott mot textens stilnivå. Eftersom det inte alltid är lätt att avgöra skillnaderna mellan ett ords olika synonymer när man lär sig ett nytt språk, är det lätt hänt att man väljer fel. Ett vanligt stilbrott gäller synonymer som visserligen har den rätta **denotativa betydelsen**, men som på grund av de konnotationer ordet ger upphov till inte passar in i ett visst sammanhang. Som Rune Ingo påpekar kan en referent på språklig nivå ha flera ordmotsvarigheter av vilka en del är kraftigt känsloladdade, medan andra inte är det. Ingo understryker också att även om konnotationerna framförallt hör till ord eller idiom, så kan de också hänga ihop med textens stil (Ingo 2007:109).

Avvikelser som rör textens stilnivå är generellt svåra att handskas med för översättaren. För det första måste stilbrottet identifieras i KT. Sedan måste översättaren ta ställning till hur mycket och på vilket sätt

uttrycket avviker från den förväntade stilnivån, något som inte är det lättaste då det i de flesta fall handlar om ett språk som inte är översättarens modersmål. När uttrycket sedan ska översättas till svenska, gäller det att hitta ett uttryck som bryter mot stilmormen på ungefär samma sätt som KT:s uttryck. Stilbrottet ska alltså ligga på ungefär samma nivå i MT som i KT. Eugene Nida menar att "the relationship between receptor and message should be substantially the same as that which existed between the original receptors and the message" (Nida 1964:159). Meningen är alltså att stilbrottet ska ha samma effekt på läsarna av MT som det hade på läsarna av KT.

Engelskan har med sina många latinismer helt andra förutsättningar än svenskan när det gäller olika stilnivåer. Inflödet av latinska och grekiska ord till engelskan under 1500- och 1600-talen var enligt Rikard Svartvik större och starkare än till något annat språk, möjligen med undantag av franskan (Svartvik 2010 [www]). Konsekvensen av de tusentals latinska inlånen är att dagens engelska är mycket rik på synonymmer. En flitig användning av engelska latinismer i en text innebär för det mesta att textens stilnivå uppfattas som hög. Om man istället byter ut latinismerna mot synonymmer som inte härstammar från latin eller grekiska, hamnar man generellt på en lägre stilnivå, vilket inte alls behöver betyda att texten uppfattas som familjär eller opassande i ett formellt sammanhang. Däremot kan latinismerna enligt Svartvik ibland göra ett högravande eller direkt löjligt intryck på engelska (Svartvik 2010 [www]), något som Safran Foer utnyttjar till fullo.

Det är inte lika lätt att använda sig av det här systemet på svenska, eftersom vi inte har lika många latinska och grekiska lånord. Här måste alltså orden bedömas var för sig, och det är inte lika lätt att sätta fingret på exakt vad det är som avgör ordets stilnivå. Ibland är det kanske bara invanda konnotationer som spelar in. Konnotationerna kan dessutom variera stort från person till person, även inom samma kulturområde. Det kan till exempel finnas stora skillnader mellan hur ett visst ord uppfattas av en sjuttonåring och en sjuttioåring eftersom språket ständigt utvecklas. Det är med andra ord ingen lätt uppgift att som översättare ta sig an en text som innehåller så pass många avvikelser på stilnivån som *Everything is Illuminated* gör.

Christina Gullin påpekar att avvikelser från normalt språkbruk i regel är betydligt starkare i originaltexter än i översättningar (Gullin 1998:-109). En möjlig orsak till detta är, enligt Gullin, att man förmodligen själv måste ha en förankring i det språkliga uttryck man vill använda. Detta gäller särskilt återgivning av ett avvikande talspråk där det är viktigt att man kan föreställa sig hur replikerna låter när de uttalas.

Gullin refererar även till Mats Larssons undersökning av olika översättarstrategier för att återge ett avvikande talspråk. Där visade det sig att markörer på fonologisk och morfologisk nivå fungerar bäst för att signalera det avvikande talspråket. Detta kan bero på de visuella signaler, så kallad *eye dialect*, som detta ger upphov till hos läsaren och som på så sätt hjälper till att återskapa en ursprunglig språklig ljudbild (Gullin 1998:109).

Även om Gullin och Larsson mest koncentrerat sig på översättningstekniker för talspråk kan paralleller dras till det skriftspråk som Alex använder i *Everything is Illuminated*. På flera ställen i boken återberättas vad som sagts under resan i ren dialogform. Även Alex brev till Jonathan innehåller en hel del språkliga egenheter som inte går att direktöversätta utan som måste anpassas till de fel som inlärare av svenska kan tänkas göra. För att kunna återskapa dessa avvikelser krävs det att översättaren har en mycket god kunskap i hur svenska språket fungerar och är uppbyggt. De här kunskaperna är nödvändiga för att förstå och återskapa de vanligaste språkliga misstagen under inlärningsprocessen till svenska.

Det analyserade stycket innehåller även ett stort antal semantiska avvikelser. Alex språk är en absurd härva av ordens sammanblandade betydelser. Givetvis har dessa misstag en komisk funktion, men de skapar även ett mycket rikt bildspråk som bidrar till textens sorgsna underton. Ofta rör det sig om ord med en liknande betydelse som används felaktigt. I några fall rör det sig om rena **malapropismer**, det vill säga att ett ord ersätts med ett liknande ord men där betydelsen är en annan. Resultatet blir en nonsensmening, ofta med stor komisk eller absurd effekt.

Bokens många felanvända idiom utgör ännu en utmaning för översättaren. Lindqvist skriver att det största problemet när det gäller att översätta bildspråk är att olika kulturer skapar språkliga bilder på skilda sätt (Lindqvist 2005:117). Det är till exempel inte lätt att översätta det konventionella bildspråket i ett idiom. I det här fallet tillkommer dessutom ännu en problemställning eftersom Alex, kanske på grund av att han inte klarar av att se igenom engelskans fasta uttryck, ofta misslyckas både med idiom och med kollokationer. Översättaren måste alltså först och främst få de svenska läsarna att förstå att Alex misslyckas med de engelska uttrycken. I vissa fall byggs det också ordlekar runt det misslyckade idiomet, som översättaren sedan måste försöka överföra till MT. Hur översätter man då Safran Foers nyskapande bildspråk till svenska? Detta kommer jag att titta närmare på nedan i kapitel 5 och 7 nedan.

3. Om de olika typerna av avvikelser

Det kan vara på sin plats att här redogöra för några av de begrepp och urvalskriterier jag kommer att använda mig av i undersökningen.

Grammatiska fel är de avvikelser som bryter mot respektive språks grammatiska regler. Mitt kriterium för denna typ av språklig avvikelse är sålunda att den ska gå att bekräfta med hjälp av en grammatikbok.

Till **de semantiska avvikelserna** räknas ord som här används i sammanhang som inte stämmer överens med deras denotativa betydelse. Här gäller att betydelsen ska vara upptagen i en ordbok för att räknas som vedertagen, denotativ betydelse.

Med **avvikelser på stilnivån** avses ord och uttryck som avviker från den förväntade stilnivån. Det är inte alltid lätt att avgöra när detta sker, eftersom gränserna mellan högt och lågt språk är flytande. Det är inte heller lätt att bestämma en texts förväntade stilnivå. *Nationalencyklopedin* (NE) förklarar att termerna *hög* respektive *låg stilnivå* är ett arv från den medeltida indelningen av skönlitteraturen (*rota Vergilii*, ’Vergilius hjul’, efter tre dikter av Vergilius) i hög stil, medelstil och låg stil, där stilarterna betecknar sambandet mellan språket och ämnesinnehållet (NE [www]). NE definierar även de nutida begreppen **hög**, **låg** och **neutral stilnivå**:

Med *hög stilnivå* betecknas språk och innehåll i texter från t.ex. myndigheter (kanslistil, äldre predikostil etc.), medan *låg stilnivå* betecknar vardagligt språk (informellt brevspråk, slang etc.). En ”neutral” stilnivå, används i t.ex. tidningar och fackböcker avsedda för större läsargrupper, brukar benämnas *sakprosa*. (NE [www], kursiv stil i originalet)

Det finns alltså inga givna regler för vilka ord och uttryck som kan sägas vara passande i en viss typ av text. Varje fall avgörs istället av den allmänna språkkänslan, som kan variera stort från person till person. I den här texten är det ändå tydligt att Alex strävar efter att hålla en hög stilnivå i texten, något som verkar avvikande i den här typen av personliga brev från en tjuugoåring till en annan.

Idiom och **kollokation** är två näraliggande begrepp som därför behandlas tillsammans i denna uppsats. Ett **idiom** kan enligt NE sägas vara detsamma som ett idiomatiskt uttryck, det vill säga ”ett fast uttryckssätt,

i synnerhet ett sådant vars betydelse inte kan härledas ur betydelsen hos delarna, som *ligga någon i fatet*” (NE [www]). **Kollokation** definieras istället som ett: ”ordsammanhang som ett ord kan eller brukar ingå i” (NE [www]).

De gränsdragningsproblem som uppstått under undersökningens gång har mest gällt semantik/stilnivå, och det har ibland varit svårt att avgöra i vilken grupp ett visst fel ska placeras. I många fall kan det vara så att ett visst fel faktiskt avviker både semantiskt och stilistiskt. I tabellen nedan har dessa avvikelser räknats två gånger och lagts till i både den semantiska gruppen och stilnivågruppen.

TABELL 1 *Antal fel av olika typer i KT och MT*

	<i>KT</i>	<i>MT</i>
Grammatiska fel	5	16
Semantiska misstag	37	34
Avvikelser som rör stilnivå	32	14
Idiom och kollokationer	12	17

Av tabellen framgår att de semantiska misstagen är flest, både i KT och i MT. I KT är avvikelserna beträffande stilnivån nästan lika många som de semantiska misstagen, medan avvikelserna beträffande stilnivån i MT är mindre än hälften så många som de semantiska misstagen. Det är intressant att notera att de grammatiska felen i MT är mer än tre gånger så många som de är i KT. Vad detta kan bero på ska jag återkomma till på flera ställen längre fram i uppsatsen.

Något som kan verka förvånande är att det faktiskt finns fler felaktiga idiom och kollokationer i MT än det finns i KT. Detta kan förklaras med att det är relativt lätt att direktöversätta felaktiga kollokationer som bygger på verb och att det även är lätt att skapa kollokationsfel i texten. De rena idiomerna är däremot inte lika lättöversatta och försvinner ofta i MT eller ersätts med ett annorlunda, svenskt idiom. Detta kommer jag att se närmare på i kapitel 7 nedan.

4. Översikt av grammatiska fel i KT

Hur har översättaren handskats med de grammatiska felen? Nedan följer ett antal exempel på grammatiska fel ur KT, samt MT:s svenska översättning.

- (1a) It was Little Igor's fourteen birthday yesterday.
- (1b) Igår var det Lill-Igors fjortonde födelsedag.

I exempel (1a) använder Alex ett grundtal istället för ett ordningstal. Det som borde ha varit *fourteenth birthday*, blir här *Little Igor's fourteen birthday*. Detta är ett ganska tydligt fel som nog är ovanligt bland personer med engelska som modersmål. I MT finns inte någon motsvarighet till detta fel, utan översättaren väljer att översätta med det grammatiskt korrekta ”Lill-Igors fjortonde födelsedag”. En tänkbar anledning till detta kan vara att en direktöversättning av felet, det vill säga: ”Lill-Igors fjorton födelsedag” både låter och ser ut som ett grövre fel på svenska än vad det gör på engelska. Det engelska fonemet /θ/ ligger ganska nära /n/, vilket gör att det inte är lika tydligt att något saknas. På svenska lägger man istället till morfemet *-de*, som på grund av den tonande alveolara klusilen /d/, låter hårdare. Resultatet blir alltså att det tydligare märks att något saknas i svenskans ”fjorton födelsedag” än i engelskans *fourteen birthday*. Det kan givetvis även vara så att man helt enkelt är mer känslig för avvikelser på sitt eget språk och att det därför automatiskt verkar som att ett sådant här fel låter grövre på modersmålet. Den här möjligheten påtalas även av Gullin, som påpekar att det förefaller naturligt att översättare är mer återhållsamma med avvikelser från det normala språkbruket än vad en författare är när han eller hon skriver på sitt eget språk (Gullin 1998:109).

- (2a) He wanted for me to inquire if it would be a possible thing ...

- (2b) Han förfrågade sig också om det är möjligt ...

Här har författaren lagt till prepositionen *for* mellan verbet *wanted* och pronomenet *me*. *He wanted for me to . . .* är visserligen möjligt, men låter klumpigt i det här sammanhanget. (2b) innehåller flera olika avvikelser, men återger inte direkt den grammatiska avvikelsen i KT. Istället kompenseras det grammatiska bortfallet av andra avvikelser. Det tydligaste är kanske ordvalet ”förfrågade sig”, som vanligtvis inte används på det här sättet. Det reflexiva verbet ”Att förfråga sig om något” håller en mycket högre stilnivå än det transitiva verbet ”fråga”. Även om det nog inte finns någon större denotativ betydelseskilnad mellan ”fråga” och ”förfråga sig”, finns det stora skillnader i hur verbet uppfattas. Idag är ”förfråga sig” mycket ovanligt i svenskan. En sökning i Mediearkivet ger till exempel endast en träff – en artikel ur Västerbottens-Kuriren från 1988. På grund av att man så sällan stöter på uttrycket ger det ett ålderdomligt intryck och känns därför malplacerat i ett personligt brev skrivet av en tjugoföråring till en annan.

Eftersom KT innehåller väldigt många ålderdomliga ord och avvikelser på stilnivån, kan det vara ett medvetet drag av översättaren att här ersätta det grammatiska felet med en avvikelse på stilnivån istället. Orsaken till detta är att det är mycket svårare att återskapa avvikelser som rör stilnivå på svenska, medan det är relativt lätt att skapa grammatiska fel på ett naturligt sätt. Anledningarna till detta kommer att analyseras närmare längre fram i kapitel 6. Det är intressant att konstatera att översättaren i fortsättningen konsekvent använder det reflexiva ”förfråga sig” för engelskans *inquire*, kanske just som ersättning för de många förlorade stilbrotten i KT.

- (3a) He does not possess the energy to get splenened often, and is usually in silence.
- (3b) Han äger inte tillräckligt med energi för att få svårmodsanfall så ofta, och han är för det mesta under tystnad.

Splenened är ett intressant ord som ofta används av Alex. Engelskans *spleen* är egentligen ett substantiv, som här används som ett verb på ett icke vedertaget sätt. Betydelsen av det engelska verbet kan enligt Norstedts engelska ordbok [www] vara ’dåligt lynne, spleen, svårmod, mjältsjuka’. Den semantiska betydelsen är alltså den korrekta, men eftersom ordet här används som ett verb fungerar det inte riktigt. MT följer inte originalets struktur i detta fall. Nilsson väljer istället att se till

den denotativa betydelsen av ordet *spleen* och skapar en sammansättning med ordet ”anfall”. Resultatet blir ett uttryck i samma anda, eftersom ”att få svårmodsanfall” inte heller är en kollokation som används i svenskan.

- (4a) For example, I did not utilize the word ”spleen” with such habituality [...]
- (4b) Till exempel så använde jag inte ordet ”svårmod” med sådan upprepad vana [...]

Habituality i exempel (4a) är ett annat exempel på hur Alex ibland nästan slår knut på sig själv i sin strävan efter en ”fin” engelska. Han går här alltför långt i sina försök att upprätthålla en hög stilnivå och skapar ett icke-existerande substantiv av adverbet *habitually*. Många substantiveringar i en text ger ofta intryck av en hög stilnivå, men anses numera vara ett tecken på att texten (och skribenten) lider av substantivsjukan, något som är bäst att undvika för att texten ska bli lättare att förstå. Gamla kansli- och lagtexter är exempel på texter med en hög frekvens av substantiveringar. Eftersom dessa texttyper länge ansetts vara typiska för språkets högre stilnivå, har användandet av många substantiv smittat av sig på skribenter som strävar efter att hålla en hög stilnivå. Numera är den här sortens föråldrade ordbildningar vanligare i föreningssvenska, till exempel i den lokala friidrottsföreningens medlemsstadgar, medan man i lagtexter och andra officiella texter aktivt strävar efter ett enklare språk och alltså vill undvika substantiveringssjukan (Cassirer 2003:99). I den svenska översättningen framgår inte hur Alex verkligen försöker använda ett högt språk. ”Upprepad vana” är visserligen en lite rolig upprepning eftersom det hade räckt med antingen ”upprepning” eller ”vana”, men den språkliga poängen som författaren vinner genom originalets *habituality* går helt förlorad i MT.

5. Semantiska misstag i KT

På flera ställen i det undersökta avsnittet i Safran Foers bok används ord i sammanhang som inte stämmer överens med deras betydelse. Ibland har dessa semantiska fel enbart en komisk funktion, men ofta bidrar de även med andra konnotationer, till exempel till romanens sorgsna underton. Här kommer några exempel på de många semantiska felen i avsnittet. Under undersökningens gång kunde vissa mönster skönjas bland de semantiska felen i KT. De fel som ingår i dessa mönster behandlas separat under underrubriken: Att misslyckas med binära val.

5.1 Översikt av semantiska fel i KT

I avsnittets andra mening har vi det första exemplet på ord som används i fel betydelse:

(5a) As for me, I still have two years of studies among the remnants.

(5b) För mig så har jag fortfarande två års studier bland kvarlevorna.

Ordet *remnant* kan enligt Norstedts engelska ordbok [www] betyda 'rest, återstod, lämning, kvarleva; hand. stuv(bit)'. Det passar inte riktigt in med hur det används i KT. Man kan ana att det Alex egentligen vill säga är att han fortfarande har två års resterande studier, men här kan det istället uppfattas som att han måste stanna kvar två år till bland de gamla kvarlevorna, som till exempel kan syfta på åldriga professorer. Även i Nilssons översättning finns en dubbeltydighet och en komisk funktion. Dubbeltydigheten är dock inte lika stark i MT, eftersom det där inte finns ett lika starkt samband mellan "kvarlevor" och ett liknande ord med annan betydelse på svenska. På engelska kan däremot likheten med *remain* vara en av orsakerna till att just ordet *remnants* används. Alex fel ger alltså ett något grövre intryck i MT än i KT. Man kan dock ana liknande konnotationer för *remnants* och "kvarlevor". De betecknar båda något ålderdomligt och har båda något av en nedstämd känsla över sig.

- (6a) He thinks I disseminate everything I possess at famous discotheques, but as proxy for I often go to the beach and roost for many hours, so I do not have to disseminate currency.
- (6b) Han tror att jag kastar ut allt som jag äger på berömda diskotek, men det gör jag bara i syne, för ofta går jag till stranden och dåsar så att jag inte behöver kasta ut så mycket valuta.

Ordet *disseminate* skapar här en bild av hur någon strör pengar omkring sig, vilket faktiskt är ett vedertaget idiom på svenska. I engelskan används däremot inte detta uttryck överhuvudtaget. En direktöversättning av KT skulle därför ha inneburit ett problem, eftersom formuleringen skulle ha varit mindre avvikande på svenska. Detta skulle även ha medfört att bilden i MT inte skulle ha känts lika nyskapande som i KT. Istället för ”strör ut” väljer översättaren, kanske med detta i åtanke, ”kasta ut” istället, ett uttryck som vanligtvis inte används på detta sätt på svenska.

Ordet *roost* är en del av textens rika bildspråk. *Roost* används vanligtvis om fåglar och betyder enligt Norstedts engelska ordbok [www] ’slå sig ner [för att sova]; sitta [uppflugan] och sova’, men kan i vardagligt tal även användas om en person med betydelseorna ’övernatta, sova’. I KT finns alltså en tydlig association till fåglar, som inte förs över till MT. Nilsson väljer istället att enbart koncentrera sig på den sistnämnda betydelsen, det vill säga ett vardagligt ord för att ta igen sig. I detta sammanhang stämmer ”dåsa” väl överens med KT:s konnotationer och stilnivå.

- (7a) We all tried very inflexibly to make him a happy person and Mother prepared a premium cake that had many ceilings, and we even had a small festival.
- (7b) Vi försökte allihop outslitligt att göra honom till en glad person, och Mamma redde till en förstklassig tårta med många tak på, och vi hade till och med en liten fest.

Ordet *ceilings* avviker från sin normala betydelse i den här meningen. Den främsta betydelsen av *ceiling* är ’innertak’, men ordet kan även ha en bildlig betydelse av ’högsta gränsnivå, tak’. Ingen av de här betydelseorna stämmer dock överens med vad som antagligen åsyftas i den här meningen, det vill säga tårtans botten eller våningar. I MT är ordet så gott som direktöversatt med ordet ”tak”, vilket ger en ganska klar bild av vad som egentligen menas. I och med att Nilsson lägger till

prepositionen ”på” efter ”tak” blir dock meningen något mer avvikande än om man bara skulle ha använt ”tak”.

Sist i meningen i exempel (7a) används ordet *festival* i stället för det i sammanhanget mera passande *party*. *Festival* kan syfta på flera olika sorters fester eller festivaler, men används vanligen inte för mindre, privata kalas som det Alex berättar om här. Nilsson väljer att översätta med ett ord som inte har någon avvikande verkan alls på svenska, nämligen det mer neutrala ”fest”, som går att använda i flera situationer. Om man istället skulle ha översatt med det svenska ”festival”, hade avvikelserna blivit större än den är i KT.

Enligt Norstedts engelska ordbok [www] används *premium* enbart som substantiv, till exempel med betydelsen ’premie, pris, belöning, premium’. Eftersom *premium* här används som ett adjektiv avviker ordet från de sammanhang i vilka det vanligtvis används. Det är dock inte lika framträdande som de andra orden, eftersom det inte är några större svårigheter att förstå vad som menas. Nilsson översätter med ”förstklassig” ett ord som, även om det inte är särskilt vanligt, är ett adjektiv som alltså inte avviker på samma sätt som *premium*.

Det felanvända adverbet *inflexibly* behandlas separat i avsnitt 5.2 nedan.

I nedanstående mening finner vi exempel på hur de semantiska avvikelserna ofta skapar nya metaforer som inte har någon koppling till vedertagna engelska idiom. De här nyskapande bilderna är alltså ett resultat av Alex sätt att se på språket utan de begränsningar som man automatiskt får när man väl har lärt sig ett språks vedertagna språknorm.

(8a) His health is being defeated.

(8b) Hans hälsa går bara neråt.

Exemplet ovan handlar om Alex farfar. Eftersom det rör sig om en relativt genomskinlig metafor, är det inga problem att förstå vad som egentligen menas, det vill säga att Alex farfars hälsa blir sämre. Det skulle fungera med en direktöversättning i det här fallet, men Nilsson väljer istället att göra om meningen till en variant av ett vedertaget svenskt idiom; ”Det går utför [med hälsan].” En sökning i Mediarkivet på frasen ”det går utför” ger exempelvis 776 träffar (28 april 2010 [www]). Nilsson väljer alltså ett uttryck som liknar det vedertagna idiomet, men som inte är lika vanligt. Detta kan återigen vara ett exempel på hur översättaren ibland tvingas göra om meningar på detaljnivå för att istället prioritera de litterära vinsterna på en övergripande nivå. Det är dock oklart hur mycket man egentligen vinner

på att göra på det här sättet i ett fall som detta, där även den nyskapade metaforen kan ses som en god litterär vinst.

(9a) I did fashion all the other corrections you commanded.

(9b) Jag har infört alla andra rättningar som du råde till.

I exempel (9a) ligger avvikelserna i de relativt små, men ändå fullt uppfattbara denotativa betydelskillnaderna mellan *fashion* och *commanded*, och de ord som skulle ha passat bättre i deras ställe. *Fashion* kan visserligen betyda 'göra', men har här en avvikande funktion på grund av att det vanligtvis används för konkreta företeelser, vilket Norstedts engelska ordbok [www] ger exempel på: 'forma, fasonera <into till>; formge, rita [modellen till], skapa <fashion a dress> göra, förfärdiga <from, out of av>, gestalta, avpassa <to efter>'. Detta innebär att även när *fashion* används med betydelsen 'göra' måste det alltid finnas något konkret som man gör något av eller med. Den här avvikelserna i denotativ betydelse finns inte med i Nilssons översättning. "Infört" är inte alls semantiskt avvikande i det här sammanhanget. Samma sak gäller för *commanded*, som på engelska verkar avvikande, eftersom det är för starkt för sammanhanget med sin betydelse av att 'befalla, kommendera'. Nilsson översätter med det neutrala "råde till", som här används i sin korrekta semantiska betydelse.

I följande exempel har vi fler exempel på den här typen av mindre semantiska avvikelser.

(10a) I inserted what you ordered me to in the part about when I first encountered you.

(10b) Jag införde det du kommenderade i avdelningen om när jag först träffade dig.

Både *ordered* och *encountered* i (10a) representerar samma typ av problem, som bottnar i mindre denotativa skillnader mellan de ord som används i KT och de ord som en person med engelska som modersmål antagligen skulle ha använt sig av. *Ordered* är precis som *commanded* i föregående exempel alldeles för starkt i den här situationen. Problemet med *encountered* är att det inte används för planerade möten, utan enbart när man råkar stöta ihop med någon av en slump. Norstedts engelska ordbok [www] översätter med "råka, träffa [på], stöta på, stöta ihop (samman)". Den här skillnaden faller bort i MT. *Ordered* översätts här med "kommenderade", ett ord med likvärdiga associationer och konnotationer som KT:s uttryck. Det i KT avvikande *encounter* norm-

aliseras i och med MT:s användande av verbet ”träffade”, som kan användas i en rad olika situationer. ”Träffade” har inte några restriktioner som liknar de för engelskans *encounter* om det planerade eller oplanerade mötet.

- (11a) But I parrot what I uttered before: if you are not appeased by what I post to you and would like to have your currency posted back, I will post it back immediately.
- (11b) Men jag papegojar vad jag yttrade förut: om du inte blir blidkad av det som jag postar till dig, och vill ha din valuta postad tillbaka, kommer jag att posta den tillbaka genast.

Metaforen i (11a) syftar givetvis på papegojors sätt att upprepa det de säger flera gånger. Resultatet blir en komisk lösning där Alex kanske inte är riktigt säker på vilket ord han ska använda sig av. Sådana här nyskapande metaforer är relativt lätta att direktöversätta, så länge som invånarna i MT:s och KT:s respektive kulturområde har likvärdiga kunskaper om det som ligger bakom metaforen. I det här fallet är det alltså vitalt att det även i Sverige hör till allmänt vetande att papegojor kan tala och att deras tal bygger på att de upprepar det de lärt sig av människor. Känner man inte till detta, går metaforen över huvudet på läsaren, som då inte har möjligheten att uppfatta vad som egentligen menas. Det finns dock en viktig skillnad mellan KT och MT. På engelska är *parrot* ett riktigt verb med betydelsen av att ’imitera, apa efter, upprepa mekaniskt’. Ordet ”papegoja” går däremot inte att använda som verb på svenska och är alltså en neologism. Resultatet av detta är att avvikelserna är mycket starkare i MT än den är i KT. Den humoristiska effekten blir sannolikt också större i MT, eftersom kopplingen till djuret papegoja antagligen inte är lika stark i KT som i MT.

- (12a) It was the most rigid yet.
- (12b) Det var den mest strängaste hittills.

Exemplet ovan yttras av Alex om det avsnitt han skickar med i brevet till Jonathan. I och med användandet av *rigid* istället för exempelvis den i sammanhanget vanliga döda metaforen *hard*, reagerar man mer på den ovanligare metaforen. ”Strängaste” är nog en likvärdig avvikelse till engelskans *rigid* i den här meningen. Något som är intressantare ur effekts- och funktionssynpunkt är Nilssons tillägg av en grammatisk avvikelse i meningen. *Most rigid* fungerar ju på engelska

som adverb + adjektiv, medan ”mest strängaste” inte är korrekt svenska, eftersom ”strängaste” är en superlativform. Det går inte att vara mer strängt än det strängaste. MT:s mening innebär alltså en mycket mer markant avvikelse än KT:s. Den här typen av grammatiska fel är också lättare att haka upp sig på och kan därför lätt uppfattas som irriterande.

(13a) When I look in the reflection, what I view is not Father, but the negative of Father.

(13b) När jag ser i spegelbilden ser jag inte Pappa, utan det omvända mot Pappa.

Exempel (13a) är en intressant mening där *negative* skapar en metafor vars bildled är fotografiets negativ, som ju är en omvänd bild av verkligheten. Det ljusa är mörkt och det mörka är ljust. Sakledet är här det faktum att Alex tycker sig vara allt hans pappa inte är, alltså raka motsatsen till sin egen far. Alex och hans pappa har en mycket ansträngd relation, eftersom pappan ofta är våldsam och dricker för mycket. Därför måste Alex fungera som en fadersfigur för sin älskade lillebror Lill-Igor och ta stort ansvar i familjen. Ordet *negative* kan med sin dubbeltydighet också syfta på den negativa bild som Alex har av sin far, och den negativa situation familjen befinner sig i på grund av pappan. Denna dubbeltydighet går tyvärr helt förlorad i MT. En variant skulle kunna ha varit en direktöversättning av ordet ”negativ”, eftersom betydelsen ju faktiskt är densamma på svenska. Meningen skulle då ha varit: ”När jag ser i spegelbilden ser jag inte Pappa, utan Pappas negativ.”

(14a) It is as proximal a thing as we have to talking.

(14b) Det är det närmaste vi kommer att prata.

Meningen ovan innehåller en intressant användning av ordet *proximal*, som betyder ’mest anat. proximal närmast mitten’. MT:s mening har en mycket mindre avvikande verkan än KT:s mening. I MT har meningen närmast normaliserats och även om en modersmålstalare kanske skulle uttrycka sig på ett annat sätt, är meningen ändå en fullt fungerande mening, både på semantisk och grammatisk nivå. Här försvinner alltså avvikelsen helt och hållet i MT, och detta kan alltså vara ett av de fall som översättaren anser sig behöva kompensera på andra ställen i texten.

- (15a) I did not amputate Sammy Davis, Junior, Junior from the story, even though you counseled that I should amputate her.
- (15b) Jag amputerade inte Sammy Davis, Junior, Junior från historien även fast du rådde att jag skulle amputera henne.

Ovanstående exempel är en komisk metafor med verbet *amputate* som syftar på hunden Sammy Davis, Junior, Junior. Den galna ”blindhunden” är ett återkommande komiskt inslag genom hela boken. Även i detta fall är metaforen så pass genomskinlig i båda språken att det inte uppstår några problem vid en direktöversättning. I detta fall har avvikelsen en stark komisk funktion som fungerar som en, från Alex sida omedveten, humoristisk avslutning på brevet.

5.2 Att misslyckas med binära val

Ett stort antal av de semantiska misstagen har att göra med att Alex ofta väljer fel av två näraliggande alternativ. I de flesta fall rör det sig om en valmöjlighet mellan ett abstrakt ord och ett annat konkret. Alex väljer då i de flesta fall det konkreta ordet istället för det abstrakta, tvärt emot vad en person med engelska som modersmål antagligen skulle ha gjort. Detta kan förklaras med att det kanske är lättare att lära sig de konkreta orden för att de är lättare att förstå och få grepp om. NE definierar **konkret** som en ”term som i filosofiska sammanhang används om föremål som är lokaliserade i tid och rum” (NE [www]). För termen **abstrakt** behöver NE formulera en längre förklaring:

saknande individuella drag eller påtaglighet; motsats: konkret. I en snävare filosofisk bemärkelse kallas en egenskap eller bestämning abstrakt när den föreställs åtskild från det ting eller den företeelse som har den. En föreställning är abstrakt om den syftar till att fånga det allmängiltiga hos företeelsen i fråga och bortser från eventuella tillfälligheter. Föreställningen om cirkelns begrepp är t.ex. en abstrakt föreställning till skillnad från föreställningen om en enskild cirkel. (NE [www])

Här handlar det alltså om att lyckas få grepp om abstrakta ord på ett främmande språk. Detta kan antas vara en krångligare process än att sätta namn på konkreta saker. Utrymmet för eventuella missförstånd är ju ofantligt mycket större när det gäller abstrakta företeelser, eftersom man inte har dem framför sig och för att de bygger på människors personliga uppfattningar.

Som Stålhammar påpekar används även metaforer på ett liknande sätt för att konkretisera det abstrakta och på så sätt underlätta förståelsen (Stålhammar 1997:56).

Låt oss nu analysera företeelsen noggrannare utifrån exemplen nedan.

- (16a) Soon I will possess enough currency to purchase a plane voucher to America.
- (16b) Snart kommer jag att ha så mycket valuta som jag kan spendera på en flygplansbiljett till Amerika.

Currency är ett annat exempel på hur Alex använder ett ord med en liknande betydelse, men som inte passar in i det här sammanhanget. Enligt Norstedts engelska ordbok [www] kan *currency* översättas med ”valuta, pengar i omlopp, sedlar, betalningsmedel”. Man förstår alltså genast vad Alex menar, men det är inte en korrekt användning av ordet i det här sammanhanget. *Currency* skulle kunna sägas vara hyperonym till ordet *money*, det ord som egentligen skulle ha använts här för att meningen skulle ha varit korrekt. Det är dock ett tydligare exempel på hur relationen mellan abstrakt och konkret kastas om. Det är intressant att Alex här väljer ett abstrakt ord istället för ett konkret. I de flesta andra fall är det det konkreta som favoriseras istället för det abstrakta. Nilsson tar fasta på detta och gör här en direktöversättning till svenskans ”valuta”.

I samma mening hittar vi även ordet *voucher*, som avviker på ett liknande sätt. Här används ordet istället för ”biljett”, men egentligen är dess betydelse ’kupong, pollett, kontrollmärke, kvitto, verifikation, attest, intyg, garanti’. *Ticket* kan ses som ett abstrakt ord, i betydelsen av att man köper rätten att resa, medan *voucher* står för något konkret, en papperslapp som man måste visa för att gå ombord. I MT översätts inte *voucher* med något av de här orden, utan med det korrekta ”biljett”. Känslan av något avvikande i meningen går dock inte förlorad, eftersom Nilsson väljer att skriva ut hela det långa ordet ”flygplansbiljett”. Även om den omvända relationen mellan abstrakt och konkret inte finns kvar i MT, blir effekten av det avvikande ungefär densamma som i KT. På samma sätt som en person med engelska som modersmål inte skulle använda ordet *voucher* för en vanlig flygbiljett, föredrar man på svenska det förkortade ”flygbiljett” istället för det längre ”flygplansbiljett”. Nuförtiden är det kortare ordet så pass vedertaget att det längre ordet faktiskt känns avvikande.

- (17a) He thinks I disseminate everything I possess at famous discotheques, but as proxy for I often go to the beach and roost for many hours, so I do not have to disseminate currency.
- (17b) Han tror att jag kastar ut allt som jag äger på berömda diskotek, men det gör jag bara i syne, för ofta går jag till stranden och dåsar så att jag inte behöver kasta ut så mycket valuta.

Ett annat uttryck som används på ett avvikande sätt i KT är *as proxy for*, vilket betyder 'som ställföreträdare för'. Alex lyckas än en gång att krångla till saken, som hade kunnat uttryckas med ett väldigt vanligt och enkelt uttryck som *instead of*. Här handlar det om ett tydligt konkretiserande av det abstrakta uttrycket. *Proxy* är ett konkret substantiv, medan adverbet *instead of* är abstrakt. Här, liksom i många andra fall, får det konkreta substantivet på det abstrakta adverbets plats en rent komisk effekt.

Nilsson väljer här att helt gå ifrån originalet och istället använda det svenska idiomet "att se i syne" på ett felaktigt sätt. Översättaren går alltså här helt ifrån den denotativa betydelsen av KT betydelse och därmed går också kopplingen till det misslyckade binära valet förlorad. Den komiska funktionen finns dock med både i KT och i MT. Det kan vara så att översättaren här väljer att använda sig av ett svenskt idiom eftersom Alex misstolkar idiom på flera andra håll i texten (se kapitel 7 nedan för en utförligare diskussion om översättning av idiom och kollokationer). Eftersom idiom är så svåra att översätta, går poängen ofta förlorad i MT. På grund av att de felanvända idiomerna utgör en så stor del av Alex språkliga misstag, kan det vara så att Nilsson här väljer att ta igen något av det som förloras på andra ställen i texten, detta för att den övergripande känslan i texten ska vara så lik KT som möjligt. Även om textens känsla inte enbart hänger på hur många avvikelser av varje sort det finns i de bägge texterna, är detta ändå en viktig del av texten som helhet.

- (18a) We all tried very inflexibly to make him a happy person and Mother prepared a premium cake that had many ceilings, and we even had a small festival.
- (18b) Vi försökte allihop outslitligt att göra honom till en glad person, och Mamma redde till en förstklassig tårta med många tak på, och vi hade till och med en liten fest.

Det felanvända adverbet *inflexibly* utgör den viktigaste beståndsdel i den komiska, språkliga bild som skapas i exempel (18a) ovan.

Adjektivet *inflexible* kan enligt Norstedts engelska ordbok [www] ha betydelserna 'oböjlig; orörlig, stel; orubblig, omedgörlig; ej anpassningsbar; oföränderlig, som ej går att ändra'. Det rör sig alltså om ett negativt uttryck som här används för att beskriva något positivt. Att de alla anstränger sig till sitt allra yttersta för att Lill-Igor ska vara glad på sin födelsedag råder det inga tvivel om, men på grund av ordet *inflexiblys* negativa konnotationer skapas en känsla av ironi, som tyvärr går förlorad i MT. I KT kan man uppfatta ett mörkare allvar som förstärks ytterligare när man vet hur mycket Lill-Igor betyder för Alex. En annan viktig aspekt är att ordet även associerar till det obrytbara och orubbliga band som finns mellan de båda bröderna. Användandet av *inflexibly* har alltså inte enbart en komisk funktion. Ordets konnotationer bidrar också till den känsla av allvar och sorg, som uppblandad med humor och komiska inslag, genomsyrar hela boken.

I exempel (18b) följer Nilsson MT med ett adverb, skapat av det svenska adjektivet "outslitlig", det vill säga något som inte går att slita ut eller förstöra. Även här går det alltså att koppla till det outslitliga bandet mellan Alex och Lill-Igor. I MT är det nästan ännu tydligare hur viktig Lill-Igor är för Alex, men samtidigt går såväl den mörka ironin som den komiska funktionen förlorade. Man får inte riktigt samma bild av hur personerna liksom vänder ut och in på sig själva för att Lill-Igor ska bli glad igen.

(19a) He does not possess the energy to get splenened often, and is usually in silence.

(19b) Han äger inte tillräckligt med energi för att få svärmodsanfall så ofta, och han är för det mesta under tystnad.

I fallet med *possess the energy* i (19a) rör det sig om en genomskinlig metafor, som även den har en konkretiserande funktion. Att "äga" något är en konkret företeelse, medan att "ha" är mer abstrakt. *Possess* kan visserligen användas om abstrakta företeelser, men då oftast i fasta uttryck som till exempel *possess oneself*, 'behärska sig' och *possess one's mind in peace*, 'bevara sin själsfrid', eller i yttranden som rör kemi och fysik (Norstedts engelska ordbok [www]). I Nilssons översättning blir konkretiseringen ännu tydligare, eftersom svenskans "äga" inte går att använda i uttryck av typen ovan.

(20a) But I parrot what I uttered before: if you are not appeased by what I post to you and would like to have your currency posted back, I will post it back immediately.

- (20b) Men jag papegojar vad jag yttrade förut: om du inte blir blidkad av det som jag postar till dig, och vill ha din valuta postad tillbaka, kommer jag att posta den tillbaka genast.

Även ovanstående mening är ett exempel på hur ett konkret ord väljs istället för ett mer abstrakt, som i det här fallet skulle ha varit det engelska *send*. Engelskans *post* kan visserligen inte sägas vara helt fel i det här sammanhanget. Ordet kan enligt Norstedts engelska ordbok [www] översättas både med ”posta, lägga på brevlådan” och med ”skicka med posten”. På engelska skattemyndighetens hemsida kan man hitta exempel där *post* används på detta sätt (HM Revenue & Customs [www]). Det är intressant att notera hur MT här alltså accentuerar KT:s semantiska avvikelse. Nilsson väljer att översätta KT:s *post* på ett sätt som är mycket avvikande på svenska, samtidigt som den konkretiserande effekten blir starkare. Personer med svenska som modersmål skulle aldrig säga ”det som jag postar till dig” eller ”om du vill ha din valuta postad tillbaka”. ”Att posta något” betecknar på svenska enbart själva handlingen av att lägga något i en postlåda, vilket här alltså blir alltför konkret. Resultatet blir här en betydligt mer avvikande mening i MT än i KT. Översättaren följer dock det övergripande mönstret och kastar om relationen mellan konkret och abstrakt.

- (21a) I am certain that you will inform me when I have traveled too far.
- (21b) Jag är säker på att du kommer att informera mig när jag har överträtt för långt.

Här används det konkreta *travel* istället för det korrekta och abstrakta *go*. Konkretiseringen leder här till en fin, nyskapande metafor som leder tankarna till både till bokens faktiska resa, samt den inre resa som både Alex och Jonathan gör under bokens gång och som är ett av bokens viktigaste teman.

MT:s översättning visar att Nilsson här går ifrån Safran Foers metafor för att istället använda verbet ”överträda”. Överträda skapar visserligen en annan metafor av att överträda en gräns, något som kan sägas vara ett annat viktigt tema i romanen, men konnotationerna blir annorlunda än de som verbet ”resa” skulle ha gett. Orsakerna till varför Nilsson väljer ”överträda” istället för ”resa” är oklara. Kanske vill han just framhäva sambandet till de gränser som överträds i romanen, men att översättaren tar sig sådana friheter är ovanligt och kanske inte heller önskvärt. En annan tänkbar orsak kan vara att svenskans ”resa” ligger alltför långt från verbet ”gå” i det fasta uttrycket ”att gå för långt” som här skulle ha

varit det korrekta uttrycket. Kanske handlar det även här om att ersätta något som gått förlorat på något annat ställe och översättaren passar därför på att använda ett ord som stämmer bra överens både med romanens känsla och med dess tematik kring den ibland hårfina gränsen mellan onda och goda handlingar. Det verkar nästan vara en medveten strategi att inte alltid direktöversätta de nyskapande metaforerna, kanske för att effekten inte skulle ha blivit den samma för de svenska läsarna. Kanske är svenskans ”överträda” ett bättre val än ”resa” i det här sammanhanget, med tanke på att dess konnotationer och associationer stämmer bättre överens med de som engelskans *travel* ger.

6. Avvikelser som rör stilnivå i KT

De många avvikelserna på stilnivån beror till stor del på Alex ansträngningar att hålla en hög stilnivå, eller rättare sagt, hans strävan efter en ”fin” engelska med många svåra ord och komplicerad syntax. Många av de latinismer som används i texten är antagligen ett resultat av ett alltför flitigt användande av den antika synonymordbok som Alex använt sig av för att bygga upp sitt ordförråd.

För att kunna avgöra vad som egentligen bryter mot en texts stilnivå måste man först ha klart för sig vilken typ av text det rör sig om och vilken som är den avsedda och passande stilnivån. Det är sedan inte heller helt lätt att avgöra vad som bryter mot stilnormen för en viss text på ord- och uttrycksnivå. Jag kommer här att ta upp ett antal exempel från texten. I några av fallen rör det sig om tydliga stilbrott, medan det i andra fall är mer problematiskt att avgöra om och i så fall på vilket sätt ett ord eller uttryck bryter mot textens stilnorm.

Eftersom det här rör sig om ett personligt brev från en tjugooåring till en vän i samma ålder bör stilnivån inte vara alltför hög. I Alex fall använder han sig ofta av ord och uttryck som hör till språkets högre register och som verkar malplacerade och avvikande i det här sammanhanget.

(22a) As for me, I still have two years of studies among the remnants.

(22b) För mig så har jag fortfarande två års studier bland kvarlevorna.

As for me i exempel (22a) är ett formellt uttryck som kan verka lite avvikande i ett personligt brev mellan två personer i tjugooårsåldern. Det rör sig dock om ett korrekt och existerande uttryck, även om det nog är ovanligt i början av en mening på det här sättet. I KT inför Nilsson en grammatisk avvikelse i början av meningen istället för att enbart återskapa ett liknande stilbrott, till exempel genom att använda ett uttryck som ”för min del” eller ”för mitt vidkommande”. Avvikelsen blir alltså betydligt starkare i MT än i KT och funktionen är inte längre densamma, eftersom Alex strävan efter en högre stilnivå försvinner. I MT verkar det istället som att Alex talar en mindre god svenska

eftersom den grammatiska avvikelser i detta fall ser grövre ut än det subtila stilbrottet i KT.

- (23a) Many of the things you informed me in July are still momentous to me, like what you uttered about searching for dreams, and how if you have a good and meaningful dream you are oblongated to search for it.
- (23b) Många av sakerna som du informerade mig om i juli är fortfarande av tyngsta vikt för mig, som det du yttrade om att söka efter drömmar, och om när man har en bra och meningsfull dröm man är trugad att söka efter den.

Inform i exemplet ovan är en typisk latinism som visserligen används i ganska breda sammanhang, men som i den här kontexten verkar avvikande eftersom man i en informell situation som den här antagligen skulle ha uttryckt sig med verbet *tell* istället. Även på svenska hör ”informera” till ett högre register och den stilistiskt avvikande funktionen blir därför ungefär densamma genom användandet av ”informerade” i MT. Exemplet ovan har även räknats till gruppen med grammatiska fel eftersom prepositionen *of* saknas i meningen. Det grammatiskt korrekta skulle alltså ha varit *informed me of in July*. Detta grammatiska fel faller dock bort i översättningen i (23b).

Även *momentous* bidrar till den högtravande stilen i meningen. Enligt Norstedts engelska ordbok [www] kan *momentous* översättas med ”mycket viktig, ödesdiger, kritisk”. Nilssons översättning är en variant av det fasta uttrycket ’av största vikt’. Nilsson byter alltså ut ”största” mot ”tyngsta” med resultatet av ett ännu mer högtravande uttryck som gränsar till ironi.

Det mycket formella ordet *oblongated* i (23a) liknar det i situationen passande *obligated* och är alltså ett exempel på hur Alex misstag ibland resulterar i rena malapropismer, vilka ofta har en komisk effekt. *Oblongated* har även funktionen av att framhäva Alex strävan efter den höga stilnivån, mycket på grund av ordets latiniska klang. Adjektivet *oblong* kom från latinet under tidigt 1400-tal från latinets *oblongus* (Online Etymology Dictionary [www]). Nilsson ger sig inte på att försöka hitta på en egen svensk latinism, utan väljer det existerande verbet ”truga”. Detta verb avviker både på det semantiska planet och i fråga om stilnivå, eftersom det inte används ofta i vardagligt språk.

(24a) He made his arm broken the day yore, ...

(24b) Han gjorde sin arm bruten dagen förut, ...

Yore är ett mycket ålderdomligt ord som används på ett felaktigt sätt i exempel (24a). Det korrekta uttrycket är *of yore*, som idag har en litterär prägel och går att översätta med ”fordom, förr [i världen] ” (Norstedts engelska ordbok [www]). I Nilssons översättning framgår det tyvärr inte att Alex använder sig av ett mycket ålderdomligt uttryck, något som inte är av obetydlig vikt eftersom ordet troligtvis hämtats från den förlegade synonymordlistan. I MT har översättaren istället fokuserat på den grammatiska avvikelserna och översatt med det felaktiga uttrycket ”dagen förut”. Ett alternativ till ”förut” är just det litterära uttrycket ”fordom” som nämndes ovan. ”Fordom” är formellt ekvivalent till *yore*, samtidigt som det bevarar både stilnivå och betydelse.

- (25a) Grandfather was present of course. He inquired how you are, and I told him that you would be reverting to university in September, which is now.
- (25b) Farfar var närvarande, förstås. Han förfrågade sig hur du mår, och jag sa att du skulle återgå till universitetet i september, som är nu.

I exempel (25a) ovan hittar vi flera exempel på hur Alex konsekvent väljer synonymer från språkets högre stilnivå. *Present* är ett inlån från latinet via franskan och skulle kunna uttryckas på ett mindre formellt sätt genom att helt enkelt säga: *Grandfather was there*. Samma sak gäller på svenska där man kan välja mellan det formella ”närvarande” eller det för sammanhanget mera passande ”Farfar var där”. Eftersom båda språken i det här fallet följer samma struktur, är det en enkel uppgift för översättaren att följa engelskan och välja det formella ”närvarande”, vilket Nilsson också gör.

Verbet *inquire* är ännu ett latinskt inlån som nått engelskan via franskan. Den informella synonymen till *inquire* skulle vara det mycket vanliga verbet *ask*. I svenskan har vi inte samma naturliga parbildning för verbet ”fråga”. I svenskan kan man istället välja mellan en rad synonymer på varierande stilnivå, till exempel ”höra efter, begära, anmoda, be”. Istället för ”frågade”, väljer Nilsson det reflexiva uttrycket ”förfrågade sig”, som följer KT:s avvikelse med en hög stilnivå. Verbet ”återgå” följer samma mönster, men det innebär ett tillägg av en avvikelse på stilnivå som inte finns med i KT.

- (26a) I perceived that you were not as appeased by the second division.
- (26b) Jag varseblev att du inte blev blidkad av min andra avdelning.

Perceived i (26a) är en latinism som på grund av sin alltför höga stilnivå verkar avvikande. Svenskans ”varseblev” kan sägas vara stilistiskt ekvivalent till engelskans *perceived*, och fungerar därför väl i MT.

Meningen ovan är även ett exempel på hur det ofta är svårt att kategorisera textens språkliga avvikelser. Här används ordet *appeased* på ett sätt som kan verka avvikande både när det gäller semantik och stilnivå. *Appease* betyder enligt Norstedts engelska ordbok [www] ’stilla, dämpa, lugna, blidka, bilägga, vara undfallande mot, blidka [genom eftergifter]’. Det Alex vill uttrycka är väl egentligen att han känner att Jonathan inte var nöjd med den andra delen, vilket inte stämmer helt överens med betydelsen hos ordet *appeased*. Exemplet har därför även räknats till gruppen med semantiska avvikelser.

Det är dock kanske främst på grund av den alltför höga stilnivån som *appeased* verkar avvikande i ett brev av den här typen. *Appeased* används framförallt i formella sammanhang och är därför iögonfallande i den här situationen. Nilsson väljer att hålla sig ganska nära KT i sin översättning. Ordet ”blidkad” fungerar här väl som en direktöversättning av den denotativa betydelsen. Det har även liknande konnotationer som för tankarna till ett lite ålderdomligare språk och stämmer därför väl överens med Alex upprepade försök att hålla en högre stilnivå.

7. Felaktiga idiom och kollokationer i KT

Eftersom idiom och kollokation är två så pass näraliggande företeelser behandlas de tillsammans i detta kapitel. (Se kapitel 3 ovan om idiom och kollokationer.)

7.1 Exempel på felanvända idiom

- (27a) It made me a tickled-pink person to receive your letter, and to know that you are reinstated at university for your conclusive year.
- (27b) Det gav mig rysningar av glädje att få ditt brev, och att få veta att du är återinställd på universitet för ditt avgörande år.

I (27a) ovan har vi ett exempel på Safran Foers många neologismer. *Tickle* kan ju dels betyda 'kittla', dels ha betydelsen 'roa, glädja, tilltala'. Enligt Norstedts engelska ordbok [www] betyder den fasta frasen *That would tickle him pink* ungefär 'Det skulle göra honom stormförtjust'. Alex blandar alltså ihop uttrycket och skapar av originalets verbuttryck en bestämning till substantivet *person*. Det är inte svårt att tänka sig vad Alex menar med *tickled-pink* och Nilssons översättning stämmer väl överens med bilden som ges i KT. Versionen i MT bygger på det svenska idiomet "att rysa av glädje" som ger 4 träffar i Mediarkivet. Söker man på "rysningar av glädje", får man ytterligare sex träffar, vilket tyder på att idiomet används även på detta sätt. Effekten av avvikelserna är alltså mindre i MT och den humoristiska bilden är inte lika stark. Om man ser till litterära vinster och förluster har *tickled-pink*, liksom ordet *conclusive* längre fram i meningen, även rent fonetiska egenskaper som går förlorade i MT. Denna förlust bidrar till att meningen låter både plattare och tråkigare i MT, något som det dock inte går att klandra översättaren för.

- (28a) Enough of my miniature talking.
- (28b) Nog nu med mitt kylprat.

I exempel (28a) låter Safran Foer Alex skapa en variant av det fasta uttrycket *small talk*, som kan översättas med svenskans ”småprat” eller ”kallprat”. Eftersom Nilsson översätter med ”kylprat” istället för ”kallprat”, blir funktionen i KT och MT här densamma. Det kan också vara så att Alex tolkar idiomets *small talk* bokstavligt och vill visa sig ödmjuk genom att säga att det han pratar om är ännu mindre än småprat. Den här dubbeltydigheten förs dock inte över till MT.

(29a) I eat another slice for this.

(29b) Jag sväljer en bit förödmjukelse till för det.

KT:s ordlek bygger på det engelska idiomets *eat humble pie* som kan översättas ungefär med svenskans ”krypa till korset”. I Norstedts engelska ordbok [www] finns även uttrycket som Nilsson använder sig av, ”[få] svälja förödmjukelsen”, upptaget. Skillnaden är att det inte framgår vad det är Alex äter i KT. En stor del av komiken i (29a) utgörs alltså av att Alex inte talar om vad det är han äter och att idiomets poäng då helt går förlorad. I (29b) är det däremot inga problem att utläsa uttryckets bokstavliga betydelse genom bildledet.

Anledningen till att Nilsson väljer att inte göra en direktöversättning kan vara att det skulle vara mycket svårare att förstå poängen på svenska. Detta beror på att svenskans ”svälja förödmjukelsen” är mycket ovanligare än ”krypa till korset”. Mediearkivet ger endast åtta träffar för ”svälja förödmjukelsen” mot 1308 träffar för ”krypa till korset”. Eftersom metaforiken är så pass genomskinlig, kan man nog ändå anta att de flesta förstår betydelsen av idiomets.

Nilsson lyckas ändå behålla den komiska funktionen genom att lägga till ”en bit”, vilket leder till att meningen kan tolkas mycket mer bokstavligt än vad som annars är möjligt. Även i detta sammanhang återkommer alltså diskussionen om konkret och abstrakt.

(30a) Thank you for informing me that it is ”shit a brick”, and ”shitting bricks, ” and also ”to come in handy. ”

(30b) Tack för att du informerade mig om att det heter ”pinka i brallorna” och inte ”pinka på brallorna”.

Shit a brick har enligt The Free Dictionarys idiomdel betydelsen ’to be very frightened or worried’. Efter uttrycket står det dessutom (*Taboo!*) (The Free Dictionary [www]), så att det rör sig om ett uttryck som inte är helt rumsrent finns det inga tvivel om. På svenska säger man

ibland ”kissa på sig av rädsla” eller ”kissa i byxorna av rädsla”. ”Pinka” markeras som familjärt i Norstedts engelska ordbok [www], men det är knappast särskilt vulgärt. MT:s uttryck är alltså ekvivalent vad gäller den denotativa betydelsen, men KT:s vulgaritet överförs inte till MT.

Vad gäller det engelska idiomet *come in handy*, som används på ett felaktigt sätt tidigare i texten, verkar det som att översättaren inte har hittat ett liknande idiom på svenska och därför föredragit ett bortfall i MT. *Come in handy* kan enligt Norstedts engelska ordbok [www] översättas med ”komma väl (bra) till pass, komma till nytta (användning), vara bra att ha”, men eftersom inget av de här uttrycken bygger på ett liknande bildspråk skulle KT:s poäng gå förlorad vid användandet av något av dessa uttryck i MT. Nilsson löser alltså problemet dels genom ett bortfall, dels genom en betydelseändring. I KT återger Alex tre korrekta idiom, medan han i MT återger ett svenskt korrekt idiom för att sedan återge sin egen misslyckade version som han skrivit till Alex i ett tidigare brev. Resultatet blir en ganska snygg lösning där bortfallet inte orsakar någon större förlust vare sig på det litterära planet eller rent betydelsemässigt. Vinsten blir istället en komisk knorr på slutet, eftersom meningen avslutas med Alex felaktiga version.

(31a) Of course I am not Father, so perhaps I am the rare bird to your novel.

(31b) Naturligtvis är jag inte min Pappa, så kanske är jag den främmande fågeln i din roman.

Exempel (31a) och (31b) är exempel på ett idiom som är helt lika i båda språken. Elisabeth Gustawsson förklarar att:

Idiom som är helt lika är både lexikalt och semantiskt lika, det vill säga både själva orden och innebörden är densamma. [...] Idiom som är både lexikalt och semantiskt lika på engelska och svenska är ofta hämtade från Bibeln, fabler, sagor och klassisk litteratur. (Gustawsson [www])

Gustawsson påpekar även att ungefär hälften av alla engelska idiom kan översättas med ett helt eller delvis likadant idiom på svenska. Med ett delvis likadant idiom menas antingen att de är delvis lexikalt lika och helt semantiskt lika eller att de är lexikalt helt olika men semantiskt lika. Även idiompar utan gemensam princip ingår i denna grupp (Gustawsson [www]).

7.2 Exempel på felaktiga kollokationer

(32a) He made his arm broken the day yore, ...

(32b) Han gjorde sin arm bruten dagen förut, ...

Eftersom man här skulle använda imperfekt av *break* i det korrekta uttrycket *broke his arm*, precis som man använder imperfekt i det svenska uttrycket ”bröt armen” blir effekten av kollokationsfelet här varken större eller mindre i KT.

(33a) Concerned about your writing, you sent me many pages, but I must tell you that I read every one of them.

(33b) Belangande ditt skrivande skickade du mig många sidor, men jag måste tala om för dig att jag läste varenda en av dem.

I exempel (33b) lyckas Nilsson återskapa ett kollokationsfel som liknar det i KT, samtidigt som han tar igen något av KT:s känsla med ett ålderdomligt uttryck som ”Vad [...] anbelangar”. KT:s fel består i att Alex använder uttrycket *concerned about your writing* istället för *Concerning your writing*, som skulle vara det korrekta här. Användandet av *concerned* medför även en semantisk förskjutning eftersom kollokationen *concerned about* har betydelsen ’orolig, bekymrad’. Detta semantiska misstag faller bort i KT. Nilsson lyckas dock behålla den effekt som kollokationsfelet ger samtidigt som han tar igen ett av KT:s många förlorade stilbrott genom syftningen på det formella ”Vad [...] anbelangar”, ett uttryck som för tankarna till kanslisvenska och en hög stilnivå. Översättaren ser alltså till textens helhet och väljer ett ord som inte överensstämmer med originalets denotativa betydelse, men som är en vinst på det litterära planet eftersom uttrycket ”vad [...] anbelangar” återger känslan av KT:s många ålderdomliga ord som bryter av med sin alltför höga stilnivå.

8. Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att undersöka KT:s olika typer av avvikelser från normalt språkbruk samt att undersöka hur översättaren har handskats med de problem som uppstår vid översättningen av dessa avvikelser. I analysen ämnades också granska avvikelsernas funktion i KT och i MT samt effekterna av avvikelserna, för att upptäcka eventuella skillnader.

Den kvantitativa jämförelsen av antalet avvikelser i KT och MT visade på ganska markanta skillnader i fördelningen av de olika feltyperna i KT och MT. De grammatiska felen i MT var till exempel mer än tre gånger så många som i KT. Avvikelserna på stilnivån var däremot klart fler i KT där de var mer än dubbelt så många som i MT. Något som förvånade i början av undersökningen var att antalet idiom och kollokationer faktiskt var något fler i MT än i KT.

Resultaten av den kvantitativa undersökningen analyserades sedan ingående i de avsnitt som behandlar de olika feltyperna, med utgångspunkt i KT. Av denna analys framgick att det inte går att säga att en viss typ av fel motsvaras av samma typ eller av en annan specifik typ av fel i MT. Tvärtom verkar det som att översättaren inte har haft någon färdig plan när det gäller de olika feltyperna, utan att han har behandlat varje problem separat, hela tiden med texten som helhet i åtanke. I alla grupperna finns exempel på hur Nilsson valt ord som inte stämmer överens med den denotativa betydelsen av KT:s avvikelse, men som istället ger litterära vinster på ett annat plan, till exempel genom ekvivalens på stilnivån eller en likvärdig komisk funktion.

När det gäller de semantiska misstagen, upptäcktes ett mönster i fråga om de valmöjligheter som uppstår i flera situationer. Alex väljer ofta fel av två alternativ. De flesta av dessa misstag leder till att relationen mellan det konkreta och det abstrakta kastas om. Detta leder i sin tur till att situationen konkretiseras alltför mycket, på vissa ställen in absurdum.

Ofta finns det även en svåröversättlig dubbeltydighet i de semantiska misstagen i KT. Den här dubbeltydigheten kan till exempel ha en komisk funktion eller bidra med andra känslomässiga effekter beroende på ordets konnotationer. Hela texten präglas dessutom av en ironi som förstärks av Alex entusiastiskt, naiva språk. Dubbeltydighet staplas på

dubbeltydighet, vilket på många ställen leder till en ironi som tyvärr inte är möjligt att återskapa i MT. Känslan av mångtydighet försvagas i MT, och i vissa fall faller den bort helt, vilket leder till att texten ibland känns plattare och mindre originell.

Det som kanske är mest iögonfallande med de många avvikelserna, är att Alex strävan efter en god engelska i många fall resulterar i en löjligt hög stilnivå. Hans flitiga användning av den gamla synonymordlistan lyser igenom och stjälper mer än den hjälper, ofta på ett mycket roligt sätt. Dessa stilbrott kan ibland leda till rent grammatiska fel i form av omöjliga substantiveringar, men oftare har de att göra med val av högtravande synonymer eller andra näraliggande ord. De stilistiska avvikelserna har ofta en komisk effekt, men kan också, precis som i fallen med de semantiska misstagen, ha motsatt effekt och föra tankarna till bokens större teman. På detta sätt flätas komik och tragik samman och följs åt genom hela romanen.

I många fall översätts den stilistiska avvikelsen med ett ord som motsvarar den denotativa betydelsen av KT:s uttryck, men som inte är stilistiskt ekvivalent. På grund av att uttrycket i MT inte avviker från normal stilnivå väljer översättaren att kompensera det förlorade stilbrottet genom att lägga till ett grammatiskt fel i dess ställe. I vissa fall lägger översättaren till grammatiska fel på ställen där det i KT inte fanns någon språklig avvikelse överhuvudtaget. Det verkar ändå som att översättaren har ansträngt sig för att återskapa den känsla som den eftersträvade, höga stilnivån ger i KT. Man märker att Nilsson gärna tar de chanser han får när det gäller att stoppa in ord med en högtravande och lite ålderdomlig känsla. Överlag är det dock svårare att återskapa stilbrotten på svenska, mycket på grund av att vi saknar många av engelskans formella latinismer. Att det finns så många tillägg av grammatiska fel i MT kan nog delvis förklaras med att översättaren tvingas ersätta bortfallen på stilnivå med andra avvikelser och att grammatiska fel är relativt enkla att skapa. Risken med detta är att de grammatiska felen sällan känns lika innovativa och inte för med sig de konnotationer och associationer som avvikelserna på stilnivån gör. Grammatiska fel är även lättare att haka upp sig på vid läsningen, och sådana fel kan verka klumpiga och irriterande om de används för ofta.

När välkända idiom används på fel sätt, får detta ofta en komisk effekt. Att översätta felanvända idiom till ett annat språk utan att den komiska effekten försvinner är dock inte det lättaste. Även om ungefär hälften av alla engelska idiom kan översättas med ett helt eller delvis likadant idiom på svenska, är det inte ofta en direktöversättning fungerar i praktiken – särskilt inte om idiomat är fel redan från början. Alltså

måste översättaren hitta ett motsvarande svenskt idiom som går att felanvända på ett sätt så att effekten blir så lik effekten i KT som möjligt. I dessa situationer ställs översättaren ofta inför ett val; antingen måste han eller hon prioritera idiomets denotativa betydelse eller dess funktion i texten. Om det är idiomets komiska funktion som är det viktiga, kan man kanske välja ett annat svenskt idiom som ger samma komiska effekt som KT:s idiom. Hans-Jacob Nilsson lyckas dock för det mesta behålla såväl idiomets denotativa betydelse, som deras funktioner på de flesta ställen i MT.

Kollokationsfel verkar vara ganska lätta att direktöversätta. Om det korrekta uttryckt är uppbyggt kring samma verbform både i källspråket och i målspråket, blir det direktöversatta konstruktionsfelets funktion densamma i MT som i KT. Liksom de närbesläktade idiomerna, ger även kollokationer ofta en komisk effekt vid felanvändning. Detta, tillsammans med det faktum att de är relativt enkla att skapa, kan vara en förklaring till att denna grupp faktiskt är större i MT än i KT.

Slutligen kan konstateras att även om det inte är möjligt att återskapa Safran Foers sprakande språkfyrvärkier på ett fullt ut tillfredställande sätt, är det väl värt besväret att försöka.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

- Safran Foer, Jonathan, 2002. *Everything is Illuminated*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Safran Foer, Jonathan, 2003. *Allt är upplyst*. Stockholm: Norstedts. Översättning av Hans-Jacob Nilsson.

Litteratur

- Cassirer, Peter, 2003. *Stil, stilistik & stilanalys*. 3 uppl. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Gullin, Christina 1998. *Översättarens röst*. Lund: University Press.
- Gustawsson, Elisabeth, 2007. Engelsmän är fulla som grevar och svenskar som kastruller. I *Tvärsnitt* 2006:4G.
<<http://www.vr.se/huvudmeny/tvarsnittnr42006/engelsmanarfullasomgrevarochsvenskarsomkastruller.4.28a3695010f65c9aeac80001783.html>>. Hämtad 15 maj 2010.
- HM Revenue & Customs,
<<http://www.hmrc.gov.uk/customs/post/sending.htm>>. Hämtad 15 maj 2010
- Ingo, Rune 2007. *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindqvist, Yvonne 2005. *Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Mediearkivet,
<<http://retweb01.int.retriever.no.ezproxy.ub.gu.se/services/archive.html?redir=true&redir=true>>. Hämtad 10 maj 2010.
- Mullan, John, 2010. Guardian book club: Everything Is Illuminated

- by Jonathan Safran Foer. Week two: fatiguing the thesaurus. I: *The Guardian*, <<http://www.guardian.co.uk/books/2010/mar/13/guardian-book-club-safran-foer>>. Hämtad 16 maj 2010.
- Nationalencyklopedin, <www.ne.se>.
- Nida, Eugene, 1964. *Toward a Science of Translating*. Leiden: E.J Brill.
- Norstedts <www.norstedts.se/Forfattare/Alfabetiskt/N/Hans-Jacob-Nilsson>. Hämtad 8 maj 2010.
- Norstedts engelska ordbok, <www.ord.se>.
- Online Etymology Dictionary, <<http://www.etymonline.com/>>.
- Stålhammar, Mall, 1997. *Metaforernas mönster i fackspråk och allmänspråk*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Svartvik, Rikard. Ett vitalt dött språk. I: *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se/report/fullreport.jsp?i_sect_id=RP90480>. Hämtad 16 april 2010.
- The Free Dictionary, <<http://www.thefreedictionary.com/>>.
- Times Online, 2005. Luminous talent in the spotlight, <http://entertainment.timesonline.co.uk/tol/arts_and_entertainment/books/books_group/article541500.ece>. Hämtad 16 maj 2010.